DOI: https://doi.org/10.32347/2707-501x.2022.49(2).3-10

УДК 330.3

Т.М. Іванова,
канд. екон. наук, доцент
ORCID: 0000-0001-8883-7881
Київський національний університет будівництва і архітектури

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Основним джерелом економічного розвитку країни у сучасних умовах є інновації, за якими закріплена роль вирішального компоненту ефективних змін в діяльності як окремих підприємств, так і країни в цілому. Аналіз існуючих підходів до визначення інновацій та інноваційного розвитку свідчить про недостатню практичну підготовку та поширення підприємницької та інноваційної культури серед населення України, в основі якої покладено інтелектуальний капітал.

Метою дослідження виступає обґрунтування сутності та ролі інновацій в процесі стимулювання інноваційного розвитку як фактору підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

У статті розглядаються існуючі підходи до визначення поняття «інновації» та визначальні їх складові. Визначено класифікацію інновацій, їх суть та наголошено на необхідності функціонування їх в єдності. Розкрито сутність інноваційного розвитку та його основа, що включає в себе поєднання інтелектуального капіталу, інвестицій та специфічної інноваційно-підприємницької культури.

В умовах інноваційного розвитку економіки задля підвищення її конкурентоспроможності важливе місце серед пріоритетів на макро- та мікрорівні посідають інновації, створенню та впровадженню яких сприяє ефективне використання інтелектуального та інноваційного потенціалу країни. Такому створенню інноваційної економіки сприяє симбіоз підприємництва, держави та освіти. Саме освіті потрібно приділяти значну увагу з метою розвитку здібностей, інтелектуального потенціалу населення України, креативного підходу до вирішення практичних ситуацій, закладання підприємницької та інноваційної культури у суспільстві.

Визначено основні перешкоди на шляху розвитку інноваційної економіки та запропоновано шляхи вирішення виявлених проблем, що виникають та потребують рішення як на рівні держави, так і на рівні регіонів, підприємництва та населення країни. Наголошено на необхідності докорінної зміни національного мислення та зосередженні на створенні інновацій в тих напрямах, які належать до агро- та технологічної індустрії, а не на тих, які вже розвинуті в інших країнах. Провідне місце у створенні та впровадженні інновацій посідає мале та середнє

підприємництво, які потребують державної підтримки у середнє- та довгостроковому періоді. Всі ці заходи сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки та підвищенню добробуту населення України.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, інноваційна економіка, інтелектуальний капітал.

Постановка проблеми. Інтеграція вітчизняної економіки у світовий простір вимагає від країни швидкої зміни важелів, що визначають конкурентоспроможність окремих компаній та економічного розвитку, в тому числі на світовому ринку. Важлива роль у цьому процесі відводиться інноваціям та переходу на модель інноваційної економіки, що потребує залученню інтелектуального капіталу для створення та впровадження інноваційних технологій за допомогою інвестиційних ресурсів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням інноваційного розвитку вітчизняної економіки присвячено багато наукових праць українських дослідників, серед яких: Арутюнян С., Геєць В., Згалат-Лозинська Л., Ключник А., Лич В., Манухіна М., Микитюк П., Стреліна О. та інші. Водночас і надалі залишаються положення, що потребують подальшого дослідження, які стосуються визначенню ролі інновацій у підвищенні конкурентоспроможності економіки країни в період відбудови, які обумовлюють необхідність удосконалення.

Метою статті є обґрунтування сутності та ролі інновацій в процесі стимулювання інноваційного розвитку як фактору підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. Розвиток національної економіки в процесі відбудови на основі інновацій сприяє підвищенню інвестиційної привабливості країни, конкурентоспроможності та зростанню добробуту населення. Проте інноваційний розвиток України не має стабільного підґрунтя та стратегії для подальшого стимулювання інноваційної діяльності підприємств, в тому числі, будівельної галузі, для впровадження довгострокової програми інноваційного розвитку економіки країни.

Термін «інновації» (нім. innovation) вперше було введено американським економістом Й. Шумпетером на початку XX ст., який визначив інновації як «будь-якої можливої зміни, що відбувається внаслідок використання нових або вдосконалених рішень технічного, технологічного, організаційного характеру в процесі виробництва, постачання, збуту продукції, післяпродажного обслуговування» [3, с. 21].

Основними розробниками інновацій виступають підприємці – представники малого та середнього бізнесу, оскільки вони краще розуміють, що саме матиме попит на ринку [5]. Проведений аналіз літературних джерел дозволив встановити існування різних точок зору щодо визначення цього поняття [3; 6; 7]. Проте всі вони об’єднують

наявність ключових визначальних складових інновацій – креативність, стратегія, реалізація та прибутковість.

Існує багато підходів до класифікації інновацій, першу з яких запропонував Й.Шумпетер у своїх роботах з теорії економічного розвитку. Найбільш наближеною класифікацією за ним на сьогодні є поділ інновацій за змістом та сферою застосування:

- технологічні – введення та створення нових технологій виробництва, інформаційних систем тощо;
- продуктові – створення нових товарів, продуктів;
- організаційно-управлінські – інноваційні методи управління персоналом, стратегічного планування, прогнозування тощо;
- економічні – інновації у системі фінансового та управлінського обліку, оцінювання результатів роботи;
- соціальні – інноваційні форми активізації суспільства (валеологія, зміна способу життя тощо);
- юридичні – нормативно-правові документи, що створюють та змінюють умови для створення, функціонування та розвитку компаній, людей, суспільства тощо [4].

Всі ці типи інновацій функціонують у тісному взаємозв'язку один з одним, тобто зміни в одному сегменті сприяє змінам в інших.

Вміння створювати та впроваджувати інновації відрізняють підприємців як на рівні підприємств, галузей, так і на макрорівні. В основі інноваційного розвитку підприємства завжди лежить інтелектуальний капітал, що створює інновації та потребує інвестицій для реалізації нових ідей, продуктів, товарів, технологій тощо [1, с. 255].

Інноваційний розвиток напряму залежить від трьох складових – людей (інтелектуального капіталу), що прагнуть створювати та змінювати щось нове, грошей (інвестиції), що забезпечують створення, впровадження та реалізацію інновацій та специфічної культури (ризику), що мотивує людей ризикувати та не зупинятися у випадку невдалих спроб.

Інноваційний цикл, як процес від розробки до впровадження інновацій, проходить певні етапи:

- аналіз внутрішніх можливостей компанії та ринку;
- створення та вибір найбільш перспективних ідей для конкретних умов чи компаній;
- розробка інноваційної концепції та її перевірка;
- розробка стратегії для просування інновації на ринок;
- оцінка можливостей та доцільності реалізації стратегії;
- виготовлення зразків та їх випробування;
- розгортання виробництва інновацій.

Проте на практиці не завжди інноваційний цикл буде охоплювати всі ці етапи. Важливо враховувати специфіку діяльності підприємства, ринку продукту, потреби цільової аудиторії та інші фактори. Прикладом може

виступати придбання патенту або ліцензії замість самостійної генерації самої ідеї інновації [4].

В основі розвитку та підвищенні конкурентоспроможності економіки країни лежать інновації, ефективному створенню та впровадженню яких сприяє доступ до сучасних технологій та масштабність їх використання. Отже, економічний розвиток країни напряму залежить від здатності створювати, генерувати та впроваджувати інновації, інакше країна залишатиметься постачальником сировини та трудових ресурсів і не буде мати можливість конкурувати з країнами, що активно використовують свій інтелектуальний та інноваційний капітал.

В основі інноваційного розвитку економіки країни повинне ефективно поєднуватися підприємництво, держава та освітня сфера, оскільки саме остання не лише готує кваліфіковані кадри, розвиває здібності, креативний підхід до вирішення практичних завдань та інтелект людей, а й закладає підприємницьку та інноваційну культуру.

Підтвердженням цього симбіозу є історія створення Кремнієвої долини, де держава та освіта стимулювали створення інноваційних компаній, а вони, в свою чергу, економічний розвиток. Перший крок до заснування Кремнієвої долини почався зі створення Університету Санта-Клара, потім Стенфордського університету, що поступово перетворився на один із освітніх та наукових центрів США. Професор радіотехніки Ф. Терман, який вважається батьком стартаперського руху регіону, рекомендував студентам заробляти на своїх дослідженнях, створювати бізнес та ставати підприємцями [4].

Американський уряд на початку 1940-х почав активне фінансування програм, націлених на створення засобів радіозв'язку та радіолокації. Стенфордський університет мав потрібні потужності для роботи у цьому напрямку та отримав від уряду довгострокову підтримку. Окрім університетських лабораторій, уряд активно інвестував незалежні компанії, що сприяло розвитку підприємництва в Долині, а також самі підприємці поступово переходили в статус інвесторів та створювали успішний бізнес, частину із зароблено капіталу вкладали в перспективні компанії. Так, ланцюжок «освіта – уряд – бізнес» сприяв створенню унікальної стартаперської екосистеми, що допомагає США залишатися провідною інноваційною економікою світу та займати третє місце в Global Innovation Index 2021 р. [4].

Проте, варто розуміти, що не всі галузі економіки країни можуть бути інноваційними. Кожна країна має свої унікальні напрями, впровадження інновацій в які дозволяють їй мати свої конкурентні переваги, в тому числі на міжнародному ринку. Так, наша країна має родючі землі та є одним із лідерів в агросекторі та агропромисловому комплексі. Українці – це працьовита нація, що має свою історію, культуру та звичаї. Інтелектуальний капітал – ще одна з характерних рис населення нашої країни. Тому створення агроіндустрії та технологічної індустрії – підґрунтя

для створення інноваційної економіки задля підвищення її конкурентоспроможності [8].

Проте існують деякі перешкоди на шляху інноваційного розвитку країни, серед яких можна виділити найпоширеніші:

- потрібно поєднання зусиль з боку не лише держави, а й підприємницького сектору та громадян;
- необхідно починати навчати суспільство інноваційній культурі, починаючи зі школи під час формування особистості, креативного мислення, рольової моделі;
- змінити погляд та своє ставлення до зовнішніх інвесторів, навчитися розробляти бізнес-проекти для залучення коштів у свій бізнес, будувати фінансові моделі, створювати репутацію свого бізнесу, що є одним із індикаторів для інвесторів;
- у системі освіти потрібно впроваджувати в навчання практичні знання та розвивати інтелектуальний капітал українців, підприємницькі здібності, критичне мислення, обґрунтування бізнес-ідей задля залучення іноземних та внутрішніх інвесторів для реалізації інноваційних проектів, що звертають увагу в першу чергу на історію успіху, репутацію підприємця тощо;
- розвиватися в тих напрямах інноваційних технологій, які є проривними в економіці країни з урахуванням інтелектуального потенціалу та таланту українців, а не пробувати наздогнати інші країни по вже існуючим напрямам інноваційної економіки.

З метою підвищення інтелектуально-інноваційного розвитку економіки України в період відбудови потрібно плідно працювати як на макро-, так і мікрорівнях. Потребують розвитку та потужної підтримки підприємці та підприємницька культура. Так, найважливішою ознакою та найбільш динамічним елементом конкурентоспроможної економіки, засобом усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, що створює додаткові робочі місця та сприяє скороченню безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції виступає мале та середнє підприємництво, яке реалізується шляхом функціонування розгалуженої системи малих та середніх підприємств [2, с. 227].

Висновки. Світовий досвід відводить провідну роль малого та середнього бізнесу в економіці країн. Перевагами цього підприємницького сектору є більш швидка адаптація до існуючих умов, оперативність у прийнятті рішень, відносно невисокі витрати на управління, більш низька потреба у стартовому капіталі та здатність швидко вносити зміни у виробничих процес за вимогами ринку, більш висока оборотність власного капіталу тощо. Задля економічного розвитку України за допомогою інновацій потрібно, насамперед, докорінно змінити наше мислення та бути більш зосередженими на винаході та створенні інновацій, креативному мисленні, розвитку інноваційної культури, бути готовими ризикувати. Звичайно, потребує вдосконалення нормативна база у сфері інноваційної,

інвестиційної та підприємницької діяльності з боку держави як підприємництва, так і освіти, роботодавців, інвесторів та створення сприятливого інвестиційного клімату та розробка загальної стратегії інтелектуально-інноваційного розвитку країни з метою підвищення конкурентоспроможності економіки та добробуту населення України.

Список літератури:

1. Житченко Г.О. Сутність та визначення поняття «інтелектуальний капітал». *Економіка і суспільство*. 2017. №12. С.255–259.

2. Іванова Т. М. Методологічні засади статистичного вивчення малого бізнесу в Україні. *Економіка ринкових відносин*. 2011. № 7. С. 227–230.

3. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник / За ред. П. П. Микитюка. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.

4. Кошельник Д. Що таке інновації та як вони стимулюють економіку. URL: https://vctr.media/ua/shho-take-innovacziyi-ta-yak-voni-stimulyuyut-ekonomiku-109052.

5. Манухіна М.Ю. Інтелектуальний капітал і його роль у формуванні інноваційної економічної системи. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.* 2016. №6 (230). С. 82–86.

6. Про інноваційну діяльність: закон України від 04.07.2002 р. №40-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text.

7. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. №526-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoyi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku.

8. Стреліна О.М. Інноваційний розвиток економіки України: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2013. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2166.

References

1. Zhytchenko H.O. (2017). Sutnist ta vyznachennia poniattia «intelektualnyi kapital» [The essence and definition of the concept of «intellectual capital»]. *Ekonomika i suspilstvo. – Economy and society*, №12, 255–259 [in Ukrainian].

2. Ivanova T. M. (2011). Metodolohichni zasady statystychnoho vyvchennia maloho biznesu v Ukraini [Methodological principles of statistical study of small business in Ukraine]. *Ekonomika rynkovykh vidnosyn. – Economics of market relations*, № 7, 227–230 [in Ukrainian].

3. Mykytiuka P.P. (Eds). (2015). *Innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstva [Innovative development of the enterprise]*. Ternopil: PP «Prynter Inform» [in Ukrainian].

4. Koshelnyk D. Shcho take innovatsii ta yak vony stymuliuiut ekonomiku [What is innovation and how does it stimulate the economy?].

[Elektronnyi resurs]. Retrived from: https://vctr.media/ua/shho-take-innovacziyi-ta-yak-voni-stimulyuyut-ekonomiku-109052 [in Ukrainian].

5. Manukhina M.Iu. (2016). Intelektualnyi kapital i yoho rol u formuvanni innovatsiinoi ekonomichnoi systemy [Intellectual capital and its role in the formation of an innovative economic system]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia – Bulletin of the Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl*. №6 (230). 82–86 [in Ukrainian].

6. Pro innovatsiinu diialnist: zakon Ukrainy [On innovative activity: the law of Ukraine] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrived from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text [in Ukrainian].

7. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy [Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period until 2030: order of the Cabinet of Ministers of Ukraine] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrived from: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-sferi-innovacijnoyi-diyalnosti-na-period-do-2030-roku [in Ukrainian].

8. Strelina O.M. (2013). Innovatsiinyi rozvytok ekonomiky Ukrainy: problemy ta perspektyvy [Innovative development of the economy of Ukraine: problems and prospects]. *Efektyvna ekonomika – Efficient economy*. 2013. №7 Retrived from: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2166 [in Ukrainian].

T.N. Ivanova

The role of innovation in increasing the competitiveness of the economy of Ukraine

The main source of the country's economic development in modern conditions is innovation, which is the key component of effective changes in the activities of both individual enterprises and the country as a whole. The analysis of existing approaches to the definition of innovations and innovative development shows insufficient practical training and the spread of entrepreneurial and innovative culture among the population of Ukraine, which is based on intellectual capital.

The purpose of the study is to substantiate the essence and role of innovations in the process of stimulating innovative development as a factor in increasing the competitiveness of the domestic economy.

The article examines existing approaches to defining the concept of "innovation" and their defining components. The classification of innovations, their essence, and the necessity of their functioning in unity was emphasized. The essence of innovative development and its basis, which includes a combination of intellectual capital, investments and a specific innovative and entrepreneurial culture, are revealed.

In the conditions of the innovative development of the economy in order to increase its competitiveness, an important place among the priorities at the

macro and micro levels is occupied by innovations, the creation and implementation of which is facilitated by the effective use of the intellectual and innovative potential of the country. This creation of an innovative economy is facilitated by the symbiosis of entrepreneurship, the state and education. It is education that needs to be given significant attention in order to develop the abilities, intellectual potential of the population of Ukraine, a creative approach to solving practical situations, and establishing an entrepreneurial and innovative culture in society.

The main obstacles to the development of the innovative economy are identified and ways to solve the identified problems that arise and require solutions both at the level of the state and at the level of regions, entrepreneurship and the country's population are proposed. The need for a fundamental change in national thinking and a focus on creating innovations in those directions that belong to the agricultural and technological industry, and not on those that have already been developed in other countries, is emphasized. The leading place in the creation and implementation of innovations is occupied by small and medium-sized enterprises, which need state support in the medium and long term. All these measures will help increase the competitiveness of the domestic economy and increase the welfare of the population of Ukraine.

Keywords: innovations, innovative development, innovative economy, intellectual capital.

Посилання на статтю

APA: Ivanova, T.N. (2022). Rol innovatsii v pidvyshchenni konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrainy [The role of innovation in increasing the competitiveness of the economy of Ukraine]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 49 (2), 3-10.

ДСТУ: Іванова Т.М. Роль інновацій в підвищенні конкурентоспроможності економіки України. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2022. № 49 (2). С. 3-10.